

Gyaluíról, műveiről, teendőinkről

Sonnevend Péter

Gyalui Farkas (Gyalu, 1866. nov. 24. - Kolozsvár, 1952. ápr. 17.)
„Irodalomtörténész, műfordító. A kolozsvári egyetemen 1891-ben m. és francia nyelv- és irodalomból doktori oklevelet szerzett. Közben 1882-től kolozsvári és bp.-i lapok munkatársa. 1891-től a kolozsvári egyetemi könyvtárban dolgozott. 1911-től igazgatója volt. 1926-ban ment nyugdíjba. A 90-es évek végén Nyugat-Európában tanulmányozta a könyvtárügyet. 1901-től 1919-ig egyetemi magántanárként a könyvtár tanszék vezetője. E minőségében elsőként dolgozta ki a könyvtárosképzés intézményes rendszerét.”
Részlet az Új magyar irodalmi lexikonból (Főszerk. Péter László, Bp. Akad. K. 1994. 715. p.)

A következő oldalakon olvasható, épp száz éves írás magáért beszél. Ajánlom szíves figyelmükbe a „lassú olvasás” örömét: gondolati gazdagság, hajlékony nyelvi köntös, – minden együtt van egy marandó íráshoz.

Miért is feledtük el akkor?

Kovács Máté összeállítása (*A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében*. 2. kötet, 1970.) tud Gyalui Farkasról, még le is hozza a *Magyar Könyvszemle* vele foglalkozó közleményét (*A könyvtári tudományok a Kolozsvári m. kir. Ferenc József Tudo-*

mányegyetemen. In: *Magyar Könyvszemle*, 1901. 417. p.), miszerint a miniszter a „*könyvtártudományokból történt egyetemi magántanári képesítését jóváhagyta s nevezett ezen állásában megerősítettte*”. A szakbibliográfiai rész viszont csak a hatvan éves „irodalmi munkásságáról” saját maga által készített 1943-as bibliográfiát és Remete Lászlónak a *Könyvtáros* 1964-es évfolyamában megjelent méltatását említi (*Könyvtárosok és bibliográfusok: Gyalui Farkas*. In: *Könyvtáros*, 14. évf. 1964. 2. sz. 80–82. p.), így voltaképp elrejtí Gyaluit múltunk feledt árnyai közé.

Halálának ötvenedik évfordulóján, 2003 elején megemlékezett róla a kolozsvári *Szabadság* című lap (Grabán Nagy Tímea Csengele: Gyalui Farkas 50 éves halhatatlansága. In: *Szabadság*, 2003. február), néhány olyan adalékkal is szolgálva, amelyek nem igen ismertek. Például: orosz fogságba esett, Szibériába jutott kollégáit, *Monoki Istvánt* és *Valentiny Antalt* Nansen, a világhírű utazó segítségével sikerült hazajuttatni. Gyalui 1904-ben megjelent *Legkedvesebb könyveim* című összeállítását – *Kóhalmi Béla* és *Batári Gyula* későbbi vállalkozásainak előfutárát – *Molnár Julianna* és *Varju Zsuzsanna* felhasználja a Magyar Könyvszemle 1999. 3 számában megjelent érdekes elemzésében (Az olvasás és a könyv szerepe a dualizmus-kori polgárság magánéletében). *Ady Endre* levelezését és prózáját ismerők tudják, hogy kettejük közt elég rútt affér keletkezett 1916 elején, – kis híján párbaj lett belőle (ez nem növelhette Gyalui ázsióját a korábbi évtizedekben).

Gyalui Farkasnak (1866–1952) volt néhány érdekes tette. 1891-től dolgozott a kolozsvári egyetemi könyvtárban – eleinte *Ferencki Zoltán* igazgatása mellett –, s a közel 50 ezres gyűjteményről ő szerkesztette a könyvtár öt kötetes nyomtatott katalógusát. 1901-től 1918-ig tanított magántanárként: *György Lajos* 1926-os szép írása szerint (megjelent Kolozsvárt a Pásztortűz kiadásában 12 oldalon) első hivatásos egyetemi oktató elődünktől *több mint ezer hallgató* tanult ezen idő alatt szemináriumiain (könyvtártörténet, könyvtártan, bibliográfia, sajtótörténet stb.). Remeténél valószínűleg elírás, hogy Gyalui tanszéket hozott volna létre, – ugyanis ez nem a magántanár szintje. A *Magyar Pedagógiai Lexikon* (Szerk.: Fináczy Ernő és Kornis Gyula, 1934.) szerint a képesítési eljárást egy 1892-es rendelet szabályozza, s a lexikon szerint a magántanár feladata a „rendszeres egyetemi tanítás kiegészítése” (magántanár címszó, 255. p.). Gyalui 1911-től *Erdélyi Pál* – Erdélyi János fia, Erdélyi Zsuzsanna édes-

apja – egyetemi könyvtárigazgató mellett címzetes (helyettes) igazgató lett.

Érdekes lehet az is, hogy 1897-ben „megvédte” a sajtóban az új (első) hazai átfogó kötelezpéldány törvényt, majd *Wlassics Gyula* miniszter támogatásával beutazta Nyugat-Európa jó részét könyvtári tanulmányút céljából (gazdag „útijelentésének” első kötete készült csak el, megjelent 123 oldalon *Külföldi közkönyvtárakról I.* címen 1900-ban). A tucatnyi általa dokumentált intézmény többsége királyi és egyetemi könyvtár (ezek az akkori szóhasználat szerint köz-, azaz nyilvános könyvtárak voltak), de akad néhány városi könyvtár is, például a kölni. 1903-ban tanulmányt tett közzé *A könyvtári tudományok célja és feladata Magyarországon* (Kolozsvár, 25 p.) címmel. Remek írás!

1919–1926 között igazgatója volt a kolozsvári egyetemi könyvtárnak – a főigazgató *E. Barbul* alatt –, s ha jól értem *Gulyás Pál* megjegyzését biobibliográfiája Gyalui-cikkében (Gyalui 1926-os nyugdíjazását *Gulyás* szerint „*Kolozsvár visszacsatolása idején a m. kormány is jóváhagyta*”, 9. kötet 679. p.), akkor 1940-ben „magyar szempontból” sem volt kárhoztatható a román kormányzás alatt végzett szakmai irányító munkája.

Gyalui sokat foglalkozott művelődéstörténeti témákkal (Apáczai, Misztótfalusi Kiss Miklós stb.), szívesen írt hírlapokba – pályája is a kolozsvári redakciókban indult –, sőt talán szépirodalmi próbálkozásait is méltányolni lehetne. A mindentudó *Szinnyei* 1896-ban (a *Magyar írók élete és munkái* 4. kötetében) természetesen rögzíti Gyalui akkor már bő egy évtizedes írói-újságírói munkájának termését: számunkra egy adalék lehet fontos, hogy Gyalui a *Budapesti Hírlap* 1893-as évfolyamában „*Könyvtáraink és a millenium*” címmel cikkezett. Érdemes aláhúzni, hogy Gyalui itt olvasható nagy ívű dolgozatát a konzervatívnak elkönyvelt *Budapesti Szemle*, *Gyulai Pál* enciklopédikus tudományos folyóirata tette közzé a 118. kötetben, a 330. számban. Gyalui Farkas írása előtt „*Statisztika és*

nyilvánosság” címmel Kenéz Béla dolgozata olvasható, – a cím itt is magáért beszél –, további tanulmány szól a szociológia alapelveiről, a szám bevezető emlékező írását pedig maga Gyulai jegyzi a *Deák Ferenc* évfordulóhoz időzítetten.

Gyulai Pál utolsó éveiben főként e folyóiratával műlatta idejét: a 78 éves mester figyelmét vajon mi kelthette fel fiatal pályatársa erőteljesen újító szándékú dolgozatában? (Vannak-e ma is akadémikusok, akik könyvtári dolgok terén fölkarolnak ilyen friss gondolatokat?)

Jó lenne mielőbb árnyalt képet rajzolni a múlt századelő izgalmas hazai könyvtári folyamatairól, személyeiről, valós harcaikról. Szerencsére Wlassicsról – a Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetsége elnöki minőségében végzett munkájáról – már írt *Voit Krisztina*, egyesek talán olvasták Ferenczi Zoltán első hazai könyvtártani kismonográfiáját is (megjelent *A könyvtár alapvonalai* címen 1903-ban, – lesz-e egyszer facsimile kiadás?).

Esett szó az elmúlt évtizedben Gulyás Pál könyvtárügyi eszméiről és tevékenységéről is. *Szabó Ervin* kiválóságának elismerését semmiképp nem befolyásolja, ha láttatni tudjuk, mennyi erő és gondolat irányult akkoriban a hazai könyvtári témákra. Egyébként Gyulai és Szabó tudtak is egymásról: a Szabó Ervin levelezését tartalmazó összeállítás közli Gyulai 1903-ban hozzá intézett lendületes sorait. Most a Könyvtári Figyelő – *Rózsa György* nemes kezdeményezését folytatva* – vállalta Gyulai Farkas élesztését. Azt hiszem, még jócskán van érték a „második reformkor” (Horváth Zoltán írt így a múlt századfordulóról) idejéből, de a két világháború közti időszakból is. Bízatom pályatársaimat: ki ki hozza napvilágra arra méltó elődünket. Egy szakma akkor érett, ha nemzedékek során rakták le elméleti-gyakorlati alapjait, s az utódok tudnak is ezen alapok létezéséről. Előttünk pedig legalább három-négy nemzedék dolgozott már, hozott létre szakmai köztudatot. Hol sikerrel, hol kudarcok közepette, – s a mi Gyaluinknak sem mindig lehetett épp könnyű dolga.

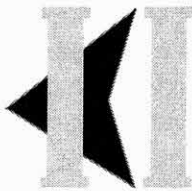

Elkészült az ingyenesen letölthető EU pályázati kalauz, mely tartalmazza valamennyi megnyíló uniós program rövid leírását, a kapcsolattartók nevét és elérhetőségét, a pályázatok elkészítéséhez nélkülözhetetlen dokumentumok és formanyomtatványok beszerzési helyét, továbbá gyakorlati tanácsokat a pályázatok elkészítéséhez.

Címe: www.euoldal.hu

(*Székely Gabriella híradása, Katalist, 2004. április 29.*)

* Rózsa György javaslatára és ajánlásával jelent meg Szász Károly (1929-1905) „Közönyvtáraink s az egy országos könyvtár” c. tanulmányának újraközlése a Könyvtári Figyelő 2001. 3. számában. Bevezetőjében Rózsa György szorgalmazta, hogy érdemes lenne pl. újraközlések révén könyvtárügyünk jelentősebb alakjainak gondolkodását jobban is megismernünk.

Könyvtári Intézet

Könyvtártudományi Szakkönyvtár

Budapest, I. Budavári Palota F épület, VIII. emelet

Levélcím: 1827 Budapest, Telefon: 224-3793, Fax:224-3795,

E-posta: kszk@oszk.hu

Hol keresse a hálózaton számítógépes szolgáltatásainkat?

– 2004. április –

(az URL-ek esetleges változásairól folyamatosan hírt adunk)

a Könyvtári Intézet honlapja:

<http://www.ki.oszk.hu>

a szakkönyvtár honlapja:

<http://www.ki.oszk.hu/konyvtar/>

on-line katalógus (LibriVision):

<http://nektar.oszk.hu>

gyarapodási jegyzékünk:

<http://www.ki.oszk.hu/konyvtar/gyarap>

könyvtárközi kölcsönzés, elektronikus dokumentumszolgáltatás:

kszk@oszk.hu

adatbázisok (MANCI és THES):

<http://w3.oszk.hu/manci.htm>

(a LISA-t könyvtárunkban helyben szolgáltatjuk)

Könyvtári Figyelő:

<http://www.ki.oszk.hu/kf>

magyar könyvtári lapok tartalomjegyzéke:

<http://www.oszk.hu/konyvtar/tartj/tartjegy.html>

on-line tájékoztatás a LibInfo keretében:

<http://libinfo.oszk.hu>